

A JÖVŐ BÖRTÖNE

N yikolaj Ivanovics a speciális rendszerű átnevelő intézet – népies nevén börtön – igazgatója már ötödik este nem hagyta el idejében dolgozószobáját. Amikor befejeződött munkanapja, dolgozószobájában kikapcsolta a telefonokat és gondolataiba merülve járt fel s alá. Olykor asztalához ült, egy zöld irattartót vett a kezébe és már sokadszor olvasta újra és újra a benne foglaltakat.

Egy elítélt – aki a huszonhatos cellában az Orosz Állam-szövetség Büntetőtörvénykönyve 931. paragrafusának értelmében töltötte kiszabott büntetését – társai és saját nevében, az első pillantásra egy elképesztő javaslattal fordult hozzá.

Családi nevén Hodakov elítélt azt javasolta, hogy a büntető intézmény vegyen száz hektár elfekvő vagy parlagon, felhasználatlanul heverő földet. Ezt a földet kerítesse be szöges dróttal, a sarkakra állíttasson őrtornyokat. Rendeztessen el mindent úgy, hogy minden meglegyen, ami megakadályozza a szökést. Ezen a száz, bekerített hektáron kilencven bebörtönzött dolgozna, foglalkozna mezőgazdasággal. Az ezt óhajtók kérvénye szintén az irattartóban volt.

A bebörtönzöttek ennek fejében kérelmeikkel kötelezik magukat arra, hogy az egész intézetet ellátják zöldséggel, vagyis az általuk megtermelt termés felét átadják az intézetnek. A másik felét családtagjaiknak szeretnék elküldetni. Ebben nem is volt semmi lehetetlen. A rabok több

fegyintézetben gyárakban dolgoznak. Van, ahol fafeldolgozó műhelyekben valamilyen egyszerű tárgyakat készítenek, máshol ruhaipari vállalatokban varrnak, pl. olyan igénytelen dolgokat, mint ködmönök, alsónemű, s a munkájukért cserébe kis bért is kapnak. A bér azért is alacsony, mert munkájuk termelékenységé is az.

Az irattartóban egy javaslat volt: a bebörtönzöttek mezőgazdasággal akartak foglalkozni. Nem is volna ebben semmi különös, ilyet is lehetne. A fizetség a termés fele volna. Ez is rendben volna, hiszen így nem kell eladással foglalkozni, bizományba adni a terméket és hónapokig várni, hogy pénz is legyen belőle. De az, ami ezután következik...

Hodakov elítélt a többi rab nevében azt kérte, hogy a száz hektárt osszák fel egy-egy hektáros darabokra és legyen mindegyikért egy-egy rab a felelős.

Továbbá azt is javasolják, hogy legyen lehetősége minden egyes elítéltnak a számára kiutalt telken egy magánzárkát is felépítenie.

Valamint, az ítélet lejárta után annak, aki tovább is saját telkén szeretne maradni, adasson meg erre a lehetőség. Tőle a termést az intézet már nem venné be, hanem annak fönmaradó, saját célra fel nem használt részét megvenné. Továbbá, a volt elítéltnak az ítélet lejárta után lehetőséget adna, hogy a cellához még további részeket építsen.

A zöld irattartót az adott ajánlattal - vagy mondjuk így, kéréssel - még fél évvel ezelőtt adták át Nyikolaj Ivanovicsnak. A kilencven kérvényen és a javaslat szövegén túl az irattartóban volt még a jövőendő telkek tervrajza is, szépen, színes ceruzával elkészítve. A rajzokon fel voltak tüntetve az őrtornyok, a szöges drót és az ellenőrző bejárat is.

Miután Nyikolaj Ivanovics először elolvasta a kérvényt, betette az irattartót íróasztala legalsó fiókjába, gondolatban vissza-visszatért tartalmára, de az elítélteknek csak

nem adott semmilyen választ.

Egy olyan körülmény adódott azonban, mely a börtönparancsnokot arra kényszerítette, hogy már ötik este állandóan a rabok javaslatára gondoljon.

Ez a körülmény az alábbi volt: az igazgatóságról parancs érkezett, hogy a következő évtől a börtönt ki kell szélesíteni, további cellákat kell építeni, és fel kell a következő év végéig készülni még további százötven elítélt fogadására. A parancssal együtt megkapták a jelenlegi épületekhez építendő részek tervrajzát és a finanszírozás ütemtervét is. Az építkezésre - a javaslat szerint - az elítéltek munkáját kellett igénybe venni.

Nyikolaj Ivanovics így gondolkodott: „A finanszírozás úgy, mint általában, késni fog, az olcsó építkezési anyagokkal gond van. A költségvetés az építkezési anyagok egy bizonyos árára készül, de amíg az építkezésre sor kerül, az árak már rég megváltoztak. Az elítéltek munkájának a termelékenysége alacsony. A parancs biztosan teljesíthetetlen. De nem lehet nem teljesíteni sem. A szolgálati ideje végéig még öt éve van. Ezredesi rangig sikerült eljutnia. Már húsz éve a fegyház igazgatója, de egyetlen panasz sem volt rá soha. S most, nesze neked, egy ilyen parancs!

Nem ezek a körülmények voltak azonban a legfontosabbak az ezredes elmékedésében. A zöld irattartó! Hodakov elítélt jegyzeteiben azt állította, hogy ha az elítélteket az ő terve szerint kezelnék, a hasonló intézmények legfőbb feladata - a bűnözők átnevelése - teljesítve volna.

Azt, hogy a jelenlegi átnevelő intézményekben a bűnözőket nem átnevelik, hanem éppen ellenkezőleg - még „tapasztaltabbakká” teszik - Nyikolaj Ivanovics jól tudta. Különböznél is őket másodszor és harmadszor is. Éppen ez a körülmény nyomasztotta Nyikolaj Ivanovicsot, aki annyi energiát és időt fektetett szolgálatába.

Az élet múlik, a szolgálat befejeződik és mire, hová

jutott? Úgy néz ki, hogy bűnözőket nevelt.

A zöld irattartó! Micsoda egybeesés! Ha legalább meg volna szilárdan győződve arról, hogy a benne felvázoltak elfogadhatatlanok. De valahol a bensőjében valami mégsem engedi, hogy elvesse azt. Ám elfogadni is képtelen. Ez a javaslat nem mindennapi, rendkívüli!

Másnap reggel az ezredes rögtön parancsot adott, hogy vezessék dolgozószobájába a huszonhatos cella elítéltjét, Hodakovot.

- Leülhet, Hodakov polgártárs! - mutatott Nyikolaj Ivanovics az elítéltnak a székre, aki a fegyőr kíséretében lépett dolgozószobájába. Átlapoztam az irattartója tartalmát. Van ennek kapcsán egy kérdésem.

- Hallgatom, parancsnok polgártárs - mondta gyorsan az elítélt s felállt a székről.

- Leülni! - adta ki a parancsot a fegyőr.

- Persze, üljön csak le nyugodtan, minek ugrál fel-le, mint valami bíróságon - mondta békésen a börtönigazgató és a fegyőrhöz fordulva, még hozzátette: Te várj addig az ajtó előtt!

Majd megkérdezte az elítéltet: Vagyis maga, Hodakov Szergej Jurijevis, maga ilyen furcsa javaslattal rukkol elő?

- Csak az első pillantásra tűnik furcsának. A javaslat voltaképpen teljes mértékben racionális.

- Akkor mondja el világosan, miféle furfangot eszelt ki? Feltételeket akar létrehozni tömeges szökésre? A kilencven kérvényező között mindenkinek öttől kilenc évig terjed a büntetése. Vagyis, közelebb akarja hozni a szabadságot?

- Ha van furfang az adott javaslatban, akkor az nem a szökéshez kapcsolódik, parancsnok polgártárs - pattant fel ismét izgatottan az elítélt - nem értette meg jól...

- Ülj csak le nyugodtan! Hagyd a csudába a „parancsnok polgártárskodást” Engem Nyikolaj Ivanovicsnak hívnak. Téged, aktáidból tudom, Szergej Jurijevisnek. Pszichológus voltál. Disszertációdát is megvédted, majd vállalko-

zásba fogtál. Különösképpen nagymértékű lopás büntette miatt ítélték el. Igaz?

- Igaz, elítéltek... Nyikolaj Ivanovics, hiszen, tudja, hogy volt a peresztrojka beindulásakor... Az ember alig szokta meg az egyik törvényt, máris mások léptek érvénybe...

- Rendben, hagyjuk, másról van itt most szó. Magyarázd el, mit is akartál azzal a szöges drótok mögötti mezőgazdasági börtönöddel, vagy minek is lehetne azt nevezni!

- Megpróbálom elmagyarázni, Nyikolaj Ivanovics. De azért nehéz lesz egy bizonyos körülmény miatt.

- Milyen körülmény miatt?

- Tudja, egy könyvet olvastunk, az a címe, hogy „Anasztázia”. Aztán még további könyveket, ennek a folytatását. A könyvben - úgy általában - az ember rendeltetéséről van szó. Arról, hogy ha minden a Földön élő ember venne egy hektár földet, és rajta létrehozna egy édenkerti szegletet, akkor az egész Föld igazi Edenkertté változna. A könyvben ez olyan egyszerűen és meggyőzően van leírva.

- Mi sem egyszerűbb ennél! Ha mindenki vesz földet és munkához lát, akkor persze, biztos, hogy az egész Föld megváltozik...

- Hát, én is ugyanezt mondom.

- De, mi közöd van neked ehhez?

- Minden olyan meggyőzően el van ezekben a könyvekben magyarázva. Az ember gyorsan átolvassa őket, s bár elolvasta, lehet, hogy nem értett meg mindent. Nekünk, pedig időnk van - bőven. At-átolvastuk, megvitattuk és megértettük.

- Na, és akkor, mi van?

- Sokan - miután elolvasták a könyveket - földet akarnak vásárolni és egy paradicsomkertet akarnak saját családi birtokukon létrehozni. Ők szabadlábon vannak, megtehetik. Így hát, mi erre a gondolatra jutottunk: bár szögesdrót mögött vagyunk, mégis mi is vennénk egy hektárt, dolgoznánk rajta, létrehoznánk mi is ilyen

szegletet, a termés felét, de akár esetleg a nagyobb hányadát is, ha kell, a fogház vagy a társadalom szükségleteire bocsátanánk. De van egy kérésünk! Éspediglen az, hogy ne vegyék el tőlünk a telket, amikor letelik büntetésünk, ha azok, akik azt megművelik, rajta akarnak maradni.

- Hát ez meg mi fene?! Szögesdrót mögött, fegyőrök megfigyelése alatt akarjátok egész hátralévő életeteket eltölteni?

- Ha majd mindenkinek letelik a büntetése, leszedhetik a szöges drótkerítést, és azt át lehet helyezni az őrtornyokkal együtt máshová. Az új helyen olyan új rabokat lehet elhelyezni, akik szintén szeretnének saját birtokot létesíteni. Mi pedig maradunk a sajátunkon.

- Aha! Akkor tehát, azoknál, akik még büntetésüket töltik, a szöges drótkerítést az őrtornyokkal új helyre visszük, és ők majd a fennmaradó szabad birtokokon maradnak. így gondoltátok?

- Igen, így.

- Hát ez valami tiszta fantazmagória! De, hiszen ez úgy néz ki, hogy én magam, a börtönparancsnok fogok a bebörtönzötteknek paradicsomi oázisokat létrehozni!? Na, és ti el is hiszitek, hogy ezt meg lehet csinálni?

- Abszolút meg vagyok győződve a sikerről. Mint pszichológus meg vagyok győződve. Szívemmel is érzem, hogy igen. Saját maga ítélje meg, Nyikolaj Ivanovics! Leüli az ember a kilenc évét, szabadlábba helyezik. Nincs barátja, cimborája. Cimborái a börtönben vannak. A családnak nincs rá szüksége. Se a társadalomnak. Ugyan, ki akar alkalmazni egy volt fegyencet? Munkanélküli amúgy is rengeteg akad minden szakmában, sorban állnak a munkahivatalok előtt, méghozzá jobbnál jobb életrajzokkal... A társadalom nem számol a volt rabokkal semmilyen munkakörben. Egyetlen út áll előttük: teszik azt, mit azelőtt. S teszik is, és jutnak újra vissza, ide, magukhoz.

- Hát igen, ismerős a helyzet... Nyilvánvaló, amit

mondasz. De, azért mondd meg nekem, mint pszichológus: miért változtak meg oly hirtelen a foglyok, miután elolvasták ezt a könyvet, miért döntöttek úgy, hogy szögesdrót mögött kell nekik a föld?

- Mindegyik előtt megnyílik az öröklét lehetősége. Általában azt tartják, hogy az ember él még akkor is, ha cellában van. De az igazság az, hogy voltaképpen megszűnt létezni. Meghalt. Mert életének nincs jövője, távlata.

- Mi ez az öröklét jövője vagy távlata?

- Hát csak annyit mondhatok, hogy nehéz mindent elmondanom, ami a könyvekben van...

- Rendben! Magam olvasom el őket, s majd gondolkodom azon, ami titeket ilyen lírai elképzelésre vezetett. Aztán, majd folytatjuk a beszélgetésünket. Őrség, elvezetni a foglyot!

Hodakov letartóztatott felállt, háta mögé rakta kezeit és megkérdezte:

- Megenged még egy kérdést?

- Beszélj! - egyezett bele a parancsnok.

- Amikor e javaslatot kidolgoztuk, akkor figyelembe vettük a fegyencek fogvatartásáról szóló jelenlegi utasításokat is. A terv semmilyen módon nem zavarja az utasításokat.

- Hihetetlen, ők figyelembe vették!... Utasításokat!... Nem zavarja az utasításokat... Majd átvizsgálom. Elvezetni!
- parancsolta a fegyőrnek Nyikolaj Ivanovics.

Majd hívta a jogászt, s e szavakkal adta át neki az iratköteget:

- Tessék, vedd ezt át! Olvasd át, ismerkedj meg a tartalmával: miben mond ellent a fegyház rendtartásáról szóló utasításoknak! Két nap múlva várom a jelentést!

Két nap múlva a jogász a fegyház parancsnokának dolgozószobájában ült. Beszámolóját egy jogászra nézve különleges, nagyon körülírott módon megfogalmazva mondta el: